

HERMANOV BRLOG - PRVI SLOVENSKI DJEČJI MUZEJ

Ralf Čeplak Mencin
Muzej neeuropskih kultur
Medvode

Muzej novije povijesti u Celju hrabro se prihvatio traženja novog identiteta. Od tipičnoga dvodimenzionalnog muzeja sivi-ne (čitaj: muzeja revolucije) u Celju nastaje sve šarolikiji, odnosno životopisniji muzej u doslovnom i prenesenom značenju. Muzej, koji je nekoć mamio samo borce i obvezatne školske ekskurzije, postaje sve više prostor učenja i zabave za celjsku omladinu. A svojim izvornim dosjetkama i izvedbama mami djecu i njihove roditelje, odnosno djede i bake ne samo iz Celja nego i iz bliže i dalje okolice. Unatoč stoljetnoj povijesti dječjih muzeja u svijetu, što su nastajali pod utjecajem - za ono vrijeme novih - pedagoških i psiholoških ideja u kontekstu obnove odgoja i kasnijeg razvoja muzejske pedagogije, takve su se ideje ukotvljavale u slovenske muzeje vrlo kasno, ali, na žalost, i ne u sve. Prvi navjestitelji ideje da muzej ipak nije samo za znanstvenike, odnosno odrasle, posvećeni prostor bili su Narodna galerija, Narodni, Prirodoslovni i Slovenski etnografski muzej, koji su polovicom osamdesetih čak zaposlili "kustose pedagoge". Oni nisu ostali samo vodiči na muzejskim izložbama (kao u nekim drugim muzejima), nego su svom ozbiljnošću počeli razvijati najrazličitije programe za različite ciljne skupine, u prvom redu djecu različite starosne dobi. Kasnije su im se pridružili još i neki drugi, tako da je danas u približno 60 slovenskih muzeja i galerija - tu, na žalost, još uvijek postoji terminološka zbrka, jer neke su galerije po svojem sadržaju muzeji umjetnosti, dok je većina galerija samo izložbeni prostor - zaposleno 35 kustosa pedagoga, koji su udruženi u sekciju muzejskih pedagoga pri Zvezi muzejev Slovenije (Savezu muzeja Slovenije).¹ Posljednjih su godina vrlo učinkoviti i njihova djelatnost daje neslućeni pečat slovenskim muzejima. Posebice njihovom pomoći slovenski muzeji postaju ljubazni i otvoreni prema najrazličitijoj publici, od djece do umirovljenika, od slijepih do sportaša. Na žalost, značenje kustosa

pedagoga još je jako podcijenjeno, na što upućuje i to što ih ima malo (ograničavanje zaposlenja), vrednovanje njihova rada, nesređenost osnovnih materijalnih uvjeta za pedagoški rad, nedostatak financijskih sredstava, pomanjkanje stručne literature i obrazovanja, nerazumijevanje suradnika za pedagoški rad i preopterećenost (nedostatak vremena).² Jezgru personalne strukture muzeja čine kustosi (čuvari zbirki), što je posljedica konzervativnoga poimanja muzeja. U suvremenome muzeju su zbirke, izložbe uskladene s muzejsko-pedagoškim programima za najrazličitije ciljne skupine. Upravo ti programi stvaraju demokratski muzej. Na žalost, u Sloveniji još prevladava tip autoritarnog muzeja. Mnogo gdje u svijetu svjesni su fizičkih ograničenja muzeja: predmete što nas okružuju ne treba muzealizirati u nedogled, jer to može dovesti do apsurdna tako da muzealiziramo i sami sebe, odnosno svu svoju okolinu. Takve se namjere u Sloveniji pojavljuju barem na razini simbola, na primjer, "Ptuj - grad muzej" - niz godina na ulazu u grad stajala je ploča s tim natpisom, no prije nekoliko godina su je maknuli, jer se vjerojatno Ptučjani kao "žive muzealije" nisu osjećali najbolje; zatim "Divlje jezero - muzej u prirodi". Zbrka je velika ne samo u Sloveniji nego i u svijetu, jer i opće prihvaćena ICOM-ova³ definicija uvrštava među muzeje zoološke vrtove, arboretume i slično. Budući da je svaki muzej fizički ograničen četvornim metrima izložbene i deponijske površine i jednostavno ne može skupljati predmete unedogled - čak ni američki Smithsonian, koji je najveći muzejski kompleks na svijetu, ima nekoliko milijuna predmeta, pri čemu je "nekoliko milijuna" zapravo uvjerljiva brojka; mnogi od tih predmeta zacijelo neće nikada biti izloženi - jedini su izlaz *interpretacija i kontekstualizacija*. Poznato je da muzej postaje prostor koji je sve više analogan kazalištu. Sve važnijim postaju režija, dramaturgija, ponegdje čak igra, koristimo li se kazališnom terminologijom. Prevedemo li to u muzejsku terminologiju, to je muzeologija, muzejska pedagogija. Muzejski su predmeti po prirodi statični, a zadaća muzejskoga pedagoga jest da ih oživi, da njihovu ispovijednost prilagodi ciljnoj skupini posjetitelja, ukratko da inače "mrtvi" muzejski predmeti zajedno s posjetiteljima zažive i zaigraju "prividnu stvarnost", koja je od računalne "virtual reality - prividne stvarnosti" kvalitativno drukčija. Ona je trodimenzionalna, ona je humana i socijalna.

Dječji muzeji imaju u SAD-u svoju tradiciju. Godine 1913. nastao je prvi "dječji muzej" u Bostonu, koji se još danas smatra prototipom američkoga dječjeg muzeja. Potkraj 80-ih u Americi je bilo približno 200 dječjih muzeja i sličnih ustanova ("hands-on museums"). Početkom 90-ih primjetno je još veće nastajanje takvih ne samo u SAD-u, nego i u Engleskoj, Japanu, Novom Zelandu i Australiji.⁴ Više je nego očito da su se te specifične kulturno-odgojno-obrazovne ustanove (dječji muzeji) vrlo snažno ukotvile u svijetu. U Europi su, doduše, dječji muzeji zasad još većinom formalno samo odjel većih kompleksnih ili tematskih muzeja. Stoga i nastaju polemike o stvarnoj autonomiji, odnosno autentičnosti dječjih muzeja, jer kao odjeli većih muzeja predstavljaju samo određenu vrstu muzejskoga rada, ponajprije izložbenu djelatnost, koja je namijenjena djeci i koja nastaje njihovom pomoći. Postoje ekstremni primjeri, kao što je amsterdamski Tropen Museum (Muzej neeuropskih kultura), gdje postoji dječji muzej u koji odrasli nemaju pristupa. No, u većini slučajeva muzeji, što ih kvalificiraju kao dječje muzeje, pokušavaju u svoj rad uključiti sve segmente muzejskoga rada - istraživanje, skupljanje, dokumentaciju, zaštitu i prezentaciju predmeta pomoću djece, no cjelokupni je rad svakako usmjeren na djecu, odnosno za djecu. U polemikama o sadržaju i zadaćama dječjih muzeja zanimljivo je razmišljanje K. D. Lenzena.⁵ Lenzen upozorava da bi u dječjim muzejima valjalo djeci na njima ugodan i razumljiv način predstavljati rezultate istraživanja povijesti djetinjstva, odnosno kulture djetinjstva. To bi mogli postići upotrebom muzejskoga jezika (vizualizaciju pomoću muzejskih predmeta i korištenje drugih medija, npr., fotografije, videa, multimedija, kazališta) za predstavljanje



Simpatični lisac Herman
maskota Dječjeg muzeja u
Celju

najrazličitijih tema: "predstavljanje svakodnevnog načina življenja djece nekoć i danas, funkcije dječjih igračaka, igrališta itd."

Lenzen iz dječjih muzeja ne želi isključiti odrasle. Dječji muzeji trebali bi biti otvoreni prema odraslima i obratno, zato bi i drugi muzeji trebali predstaviti i teme koje su povezane s dječjim kulturama, odnosno kulturom djece. Upitno je usmjeravanje dječjega muzeja isključivo na skupljanje posve specifičnih muzejskih predmeta - predmeta kulture djetinjstva. Skupljanju tih predmeta, naime, može voditi i svakodnevno susretanje s djecom. To je argument za važnu zadaću dječjega muzeja - dokumentiranje aktualne dječje kulture. Takva su gledišta utjecala na osnivanje privatnih i cijenjenih muzeja djetinjstva u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj, koji pored specijaliziranih i poznatih muzeja igračaka predstavljaju povijest dječjih kultura s naglaskom na lokalnom razvoju, izložbama koje su namijenjene različitim ciljnim skupinama. Henk Jan Gortzak, nekadašnji rukovoditelj amsterdamskog dječjeg muzeja u Tropen Museumu, uz uvijek prisutnu asocijaciju dječjega muzeja s muzejom igračaka naglašava da je, doduše, zbirka predmeta važna, ali da je još važniji izbor tih predmeta, njihovo uvođenje u funkciju, odnosno upotrebu u kontekstu prezentacije.⁶

Iz toga slijedi da su za dječji muzej važniji posebni, starosnoj dobi djece prilagođeni načini prezentacije i komunikacije negoli zbirke predmeta iz djetinjstva.

"Izložbe, koje nadomještavaju muzejske aktivnosti statičkim govorom muzejskih predmeta, dugoročno su izgubile svoj smisao. Za dijalog muzejskoga posjetitelja s muzejskom izložbom bitan je odnos između aktivnosti i pasivnosti, između govora i djelatnosti, između teorije i prakse. To ne vrijedi samo za rad s djecom nego i s odraslima."⁷

Vratim li se nakon ove digresije Hermanovu brlogu, prvom dječjem muzeju u Sloveniji, više je nego očito da on postaje jedan od najvažnijih, živih, otvorenih, šarolikih i kvalitetnih muzeja u Sloveniji. Hermanov brlog, odnosno Dječji muzej formalno je odjel Muzeja novije povijesti u Celju, koji je svoj moto posudio od Nejca Zaplotnika: "Tko traži cilj, ostat će prazan kad ga dosegne, a tko nade put, cilj će uvijek nositi u sebi."

Sve je počelo prije tri godine.

Kustosice Marija Počivavšek i Tanja Roženberger osmislile su godine 1992. periodičnu izložbu "U svijetu lutaka - pokušaj dječjega muzeja".⁸ Željele su osnovati dječji muzej, koji Slovenija do tada nije imala. Izložba, koja je bila otvorena od svibnja do listopada 1992., pokušala je posjetiteljima predstaviti svijet lutaka na odgojno-obrazovnoj i doživljajnoj razini: posjetitelji su se upoznali s razvojem i raznovrsnošću lutaka (ručne lutke, marionete, mimičke lutke, javanke, lutke-sjene) a istodobno su upoznali i svijet lutaka, dočaran cjelokupnim fundusom lutaka, skupljenih u celjskim vrtićima. U sklopu izložbe djelovalo je i muzejsko lutkarsko kazalište. U video-sobi prikazivani su video-filmovi o lutkama, a povremeno se pretvorila i u muzejsko-lutkarsku radionicu, gdje su djeca pod stručnim vodstvom izrađivala ili crtala lutke. Izrađene lutke mogla su izložiti na izložbi ili odnijeti kući, dok su crteže svaki dan pričvršćivala na velike panoe. Izložbu je pratio i radni list i upitnik o izložbi i o muzeju. Put u muzej djetetu su približili i dječjim katalogom - bojalicom "Put u muzej", koju je svatko dobio besplatno zajedno s maskotom TIT. U bojalici TIT putuje po Celju i zastaje pred različitim kulturnim

institucijama, dolazi pred muzej, ude i tamo doživljava sve ono što doživi dijete prigodom posjeta muzeju. Maskota TIT se kao reklamni pano pojavljivala u gradu Celju, u vrtićima i drugim dječjim ustanovama, bio je figura na svim reklamnim oglasima, a nastupao je i kao komunikacija unutar muzeja. "Klasičnog" vodstva bilo je malo, ali su organizirali vodstva za prijavljene ciljne skupine.⁹

Odziv posjetitelja potaknuo je na daljnje razmišljanje kustosice Muzeja novije povijesti u Celju i rezultirao rođenjem Dječjega muzeja. Dječji muzej pedagoški je odjel Muzeja novije povijesti, koji je zasad namijenjen djeci u dobi do 12 godina. Prvi projekt tog muzeja periodična je izložba "Herman Lisac upoznaje novac", otvorena 7. ožujka 1995. godine. Akademski slikarica Jelka Reichman autorica je novog lika "Hermana Lisca" (ime je dobio po celjskom grofu Hermanu, dok Celjane smatraju "liscima"), koji je postao zaštitni znak celjskoga Dječjeg muzeja - Hermanova brloga. U Hermanovu brlogu - Dječjem muzeju predstavlja Herman posjetiteljima najrazličitije muzejske funkcije. Tako se pri ulazu u muzejsku garderobi pojavljuje logotip "Hermanov kišobran", u sanitarnim prostorijama logotip "Herman prljavko", u izložbenim dvoranama pojavljuje se logotip "Herman kustos", u skladištu

predmeta koje su skupila djeca pojavljuje se logotip "Hermanov depo", u izložbenoj prostoriji dječjega stvaralaštva "Hermanova galerija", u muzejskoj radionici i igraonici logotip "Hermanova igra", u muzejskom kazalištu za predstave profesionalnih i amaterskih grupa, te za predstave djeca - djeci logotip "Hermanovo kazalište", a u bliskoj budućnosti planiraju još i slastičarnicu za djecu i njihove pratitelje "Pri Hermanu Liscu". Identitet Hermana Lisca stekao je već zavidni ugled i prepoznatljiv je zaštitni znak celjskoga Dječjeg muzeja.

Preko lika Hermana Lisca tumače funkciju Hermanova brloga, "koji je muzej za djecu,

koji svoj sadržaj crpi jednako iz prošlosti kao i iz sadašnjosti, iz svakidašnjosti i prazničnosti".¹⁰

Izložba "Herman Lisac upoznaje novac" uobličena je vrlo ugodno. Izložbene vitrine, u kojima se nalaze muzejski predmeti, različitih su pravilnih geometrijskih oblika i čistih, živih boja. Sve su prilagođene visini djece. A muzej je ugodan i za one na koje se obično zaboravlja, za hendikepirane. Izložba je slušno i govorno prilagođena hendikepiranoj djeci, a u drugoj polovici godine u njoj i u programima vezanima uz nju moći će uživati i slijepi. Zasad posjetitelji - djeca upoznaju više izložbeni segment muzejskoga rada. U "Hermanovu depou" upoznaju pak skupljanje i skladištenje predmeta. Tijekom izložbe u muzeju su organizirali skupljanje starih dječjih kolica i štednih kasica, te time znatno obogatili muzejsku kolekciju. U podrumu muzeja obnavljaju prostorije u kojima namjeravaju urediti novu restauratorsku i konzervatorsku radionicu, koja bi trebala biti dostupna i posjetiteljima, koji će se na taj način moći upoznati i s takozvanim nevidljivim muzejskim radom. Za nekoliko godina namjeravaju predstaviti kao posebnu temu muzejski depo, koji će urediti i kao "ogledni depo".

U muzeju su osmislili niz pratećih programa. Osim već spomenutoga kazališta vrlo je posjećena i dječja banka, gdje glume djeca uloge bankara i štediša. Savjesno ispunjavaju formulare, koji su identični pravim bankovnim formularima i ulažu ili podižu novac - uzorak, a u muzejskoj radionici mogu izrađivati novčanike, vrećice za novac, štedne kasice, "novac" i slično.



Za vrijeme izložbe "Herman lisac upoznaje novac" djeca su se kroz igru mogla upoznati s razvojem novca, njegovom funkcijom

Individualni posjetitelji mogu sudjelovati u svim programima, odnosno muzejsko-pedagoškim aktivnostima osim u organiziranoj radionici. Muzej se dobro pobrinuo za svoju promociju. Tu spada i prodavaonica u kojoj prodaju kišobrane, plakate, lončice, kutije, olovke, gumice, balone, mape, naljepnice za bilježnice, slikovnice, majice, vrećice i kataloge - sve sa simbolom Hermana Lisca. To je ujedno i dodatni izvor zarade.

Odluci da se otvori prva izložba "Herman Lisac upoznaje novac" kumovali su pragmatički ali i sadržajni razlozi. Glavni sponzor bila je Celjska banka. Pokazalo se, međutim, da je novac i iznimno zanimljiv predmet šireg upoznavanja. Djeca se upoznaju s razvojem novca, njegovom funkcijom, a s novcem se mogu povezati najrazličitije priče. Novac predstavlja vrlo životnu temu. Djeca se svaki dan susreću s novcem. Likovi, koji se pojavljuju u novcu, imaju svoje priče itd. U posljednjih godinu dana odziv sponzora (Celjska banka, Kovinotehna) je veći. Dakako, on ovisi o ponudenoj ideji, kao i o načinu kako im se ta ideja ponudi. Sponzori se žele u projektu prepoznati i nije im, barem nekima od njih, stalo samo do obične reklame.

Nastanak Dječjega muzeja zapravo je rezultat razvoja pedagoškoga rada u Muzeju novije povijesti u Celju. Mnoge muzejske zbirke revolucije, odnosno NOB-a ukinuli su zbog političkih promjena, a ponajprije zbog izrazitog pada posjeta. Već je u godinama 1988. i 1989. posjet muzeju strmoglavio pao, stoga je valjalo nekako reagirati. Bilo je potrebno potražiti ciljnu publiku i muzej se odlučio za djecu. Zacijelo i stoga što su stručna jezgra muzeja "mlade mamice", koje su zaključile da bi djeca bila najzahvalnija publika. Prihvatile su se osmišljavanja dječjega muzeja, što se pokazalo vrlo primjerenim. Njime se iznimno povećao posjet, pa je pokatkad više posjetitelja no što ih muzej može primiti. Muzej već dulje vrijeme surađuje sa Zavodom za školstvo, što mu je pomoglo da pripremi izložbu i uz nju prateće djelatnosti. Celjski dječji muzej održava vezu i s drugim dječjim muzejima po svijetu: američkim, kanadskim, europskim i japanskim. Budući da njihov katalog ima sažetak na engleskom jeziku, šalju ga po cijelom svijetu.

U pripremi izložbe "Herman Lisac upoznaje novac" sudjelovao je i Numizmatički kabinet Narodnoga muzeja iz Ljubljane. Sudjelovali su i pri pripremi kataloga; kustos Andrej Šemrov napisao je opsežno poglavlje "Novčarstvo u Sloveniji od prapovijesti do danas". Izložba "Herman Lisac upoznaje novac" bit će otvorena do kraja ove godine, a iduće godine namjeravaju postaviti opet periodičnu izložbu, koja će pripadati kontekstu "Hermanova brloga". Želja im je da s vremenom privuku što više slovenskih muzeja na suradnju. Svaki posjetitelj pri ulazu u muzej dobiva i upitni list. Pomoću analize odgovora vodstvo muzeja planira nove periodične izložbe, odnosno razvija sadržaje Dječjega muzeja. Zasad je iskazano najviše želja za izložbama o prometu, životinjama, povijesti Celja, staroj odjeći, igračkama.

Projekt "Dječji muzej - Hermanov brlog":

Autorice: Bronica Gologranc-Zakonjšek, Tanja Rožembergar, Andreja Rihter

Ilustracije: Jelka Reichman

Oblikovanje: Rado Gologranc

Bilješke:

¹ Za podatak zahvaljujem koordinatorici pedagoške sekcije pri ZMS-u prof. Mirjani Čokl.

² Vidi: Monika Kroječ, *Muzejsko pedagoško delo slovenskih muzejev*, str. 14-21, Posvetovanje Društva muzealcev Slovenije, Argo 25, Ljubljana, 1986., i Majda Grah-Fridl, *Kdo opravlja pedagoško delo v muzejih in galerijah: vsi in nihče!*, str. 95-110, Zborovanje društva slovenskih muzealcev, Dobrna, 1993.

³ ICOM - svjetska organizacija muzeja

⁴ Kolb Peter, *Das Kindermuseum in den USA - Tatsachen, Deutungen und Vermittlungsmethoden. Ein Beitrag zur vergleichenden Museumspädagogik*, Frankfurt, 1983.

⁵ Lenzen, K. D. *Kinderkultur - die sanfte Anpassung*, Frankfurt, 1978.

⁶ H. J. Gortzak, *Von der Praxis zur Theorie - Kernfragen in bezug auf Kindermuseen und Kinder im Museum*, Schweizerische UNESCO-Kommission 1979.

⁷ Lenzen, *ibid.*

⁸ Vidi: Gologranc-Zakonjšek Bronica, *V svetu lutk - poskus otroškega muzeja*, Zborovanje društva slovenskih muzealcev, Dobrna, 1993.

⁹ Gologranc-Zakonjšek, *ibid.*

¹⁰ Vidi složenicu: Hermanov brlog, Otroški muzej, Muzej novejše zgodovine Celje, Celje, 1995.

Primljeno: 25. 9. 1995.

Prijevod sa slovenskog:

Mirjana Hećimović

SUMMARY

Herman's Lair - First Slovenian Museum for Children

By Ralf Čeplak Mencin

Recent History Museum of Celje has been very successful in the quest for new identity. From the two dimensional gray museum of revolution it develops into a space of instruction and pleasure for young people in Celje. Its newly opened department, entitled Herman's Lair, and its original approach also attracts children, not only from Celje, but also from other places. It all started in 1992, when curators Marija Počivavšek and Tanja Rožemberger, who both desired to establish museum for children, conceived the exhibition entitled "In the World of Dolls - an Attempt of Museum for Children". The excellent response of the public inspired the museum to establish the department for children, which is now devoted to the children up to 12 years of age. In March 1995 the new department opened its first exhibition entitled "Herman the Fox Comes to Know Money." Herman the Fox was designed by painter Jelka Reichman and has become the symbol of the museum. The exhibition was excellently designed and presented with the assistance of the specialists of the Cabinet for Numismatics of National Museum of Ljubljana and Slovenian Institute for Education. Gallery was also adapted to suit children, even the ones who are handicapped. The response of the public is very good, and the museum is very well visited. The museum plans to organize another exhibition of the Herman the Fox series next year.